Lenin’in Emperyalizm Kitabının Özeti

Lenin’in 1916 Ocak ve Temmuz ayları arasında yazmış olduğu “Emperyalizm – Kapitalizmin En Yüksek Aşaması” adlı ünlü çalışmasının özeti…

İçindekiler:

1. Üretimin Yoğunlaşması ve Tekeller

2. Bankalar ve Yeni Rolleri

3. Mali Sermaye ve Mali Oligarşi

4. Sermaye İhracı

5. Dünyanın Kapitalist Birlikler Arasında Paylaşılması

6. Dünyanın Büyük Güçler Arasında Paylaşılması

7. Kapitalizmin Özel Bir Aşaması Olarak Emperyalizm

8. Kapitalizmin Asalaklığı ve Çürümesi

9. Emperyalizmin Eleştirisi

10. Emperyalizmin Tarihteki Yeri

– Sözlük ve İsim Dizini

I. ÜRETİMİN YOĞUNLAŞMASI VE TEKELLER

Sanayideki olağanüstü büyüme ve üretimin dikkat çekici bir hızla sürekli daha büyük işletmelerde yoğunlaşması, kapitalizmin en belirleyici özelliklerinden biridir. Modern sanayi istatistikleri bize bu süreç hakkında en bütünlüklü ve en sağlıklı verileri sunmaktadır.

…Modern kapitalizmin bir başka ileri ülkesi, Kuzey Amerika'daki Birleşik Devletler'de üretimin yoğunlaşması daha da güçlü bir gelişme göstermektedir.

Buradaki istatistikler, sanayiyi daha dar anlamıyla ele alır ve işletmeleri, yıllık üretim değerine göre gruplandırır. 1904'te 1 milyon dolar ve üzeri yıllık üretime sahip 1900 büyük işletme vardı (yani toplam 216 bin 180 işletmenin binde 9'u). Bu işletmelerde, 1 milyon 400 bin işçi çalışıyordu (yani 5.5 milyon işçinin yüzde 25.6'sı), ve toplam üretimleri 5.6 milyar dolardı (yani toplam 14.8 milyar doların yüzde 38'i). Beş yıl sonra, 1909'da bu rakamlar sırasıyla şöyleydi: 3 bin 60 büyük işletme (268 bin 491 işletmenin yüzde 1.1'i), 2 milyon işçi (yani 6.6 milyonun yüzde 30.5'i), 9 milyar dolarlık üretim (20 milyar 700 bin dolar içinde yüzde 43.8'i).

Ülkedeki toplam sanayi üretiminin neredeyse yansı, bu işletmelerin yüzde birinin elindedir! Bu üç bin dev işletme 258 sanayi dalını kapsamaktadır.

Buradan açıkça görülür ki, yoğunlaşma, gelişiminin belli bir aşamasmda kendiliğinden tekelleşmeye yol açmaktadır. Çünkü, birkaç düzine dev işletme kendi aralarında kolayca anlaşabilir ve öte yandan tam da işletmelerin ulaştığı devasa boyut, rekabeti zorlaştırır ve tekelleşme eğilimim doğurur.

Rekabetin tekele dönüşmesi, modern kapitalist ekonominin en önemli olgularından biridir hatta en önemlisidir…

…Yarım yüzyıl önce, Marks "Kapital"ini yazdığı sırada serbest rekabet, ekonomistlerin büyük bir çoğunluğu tarafından bir "doğa yasası" olarak kabul edilmekteydi. Kapitalizmin teorik ve tarihsel analizini yaparak, serbest rekabetin üretimin yoğunlaşmasını doğurduğunu, bu yoğunlaşmanın ise, gelişmesinin belirli bir aşamasında tekele yol açtığını kanıtlayan Marks'ın eserlerini, resmi bilim, sessizlik suikastıyla öldürmeye çalıştı. Tekel bugün bir gerçek haline gelmiştir. Ekonomistler, yığınla kitap yazarak tekellerin farklı belirtilerini tarif ediyor ve hep bir ağızdan "Marksizm'in çürütüldüğünü" ilan etmeyi sürdürüyorlar. Ne var ki, bir İngiliz atasözünün dediği gibi "gerçekler inatçıdır" ve hoşumuza gitse de gitmese de onları hesaba katmak gerekir.

Gerçekler göstermektedir ki, kapitalist ülkeler arasındaki koruyucu gümrükler ya da serbest ticaret gibi farklılıklar yalnızca, tekellerin biçimlerinde ya da ortaya çıkış sürelerinde önemsiz farklara neden olmaktadır ve üretimdeki yoğunlaşma sonucunda tekellerin doğuşu, bugünkü gelişme aşamasındaki kapitalizmin genel ve temel yasasıdır.

…Demek ki tekellerin tarihinin en önemli aşamaları şöyledir:

1. On dokuzuncu yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında serbest rekabet, gelişmesinin en yüksek, doruk noktasına ulaşır; tekeller, belli belirsiz, embriyon halindedir.

2. 1873 krizinden sonra, henüz istisnai, süreklilik göstermeyen geçici olgular durumundaki karteller, önemli ölçüde gelişir.

3. On dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki bir atılım dönemi ve 1900-1903 krizi: Karteller bütün ekonomik yaşamın temellerinden biri haline gelir. Kapitalizm, emperyalizme dönüşmüştür.

Karteller, satış koşulları, ödeme vadeleri vb. üzerine anlaşmalar yaparlar. Pazarları, kendi aralarında bölüşürler. Üretilecek ürünlerin miktarım saptarlar.

Fiyatları belirlerler. Kârı tek tek işletmeler arasında bölüştürürler vb.

…Tekel! Bu, "kapitalist gelişmenin en son aşamasının" son sözüdür. Ne var ki, bankaların rolünü dikkate almazsak, modern tekellerin gerçek gücü ve önemi konusundaki kavrayışımız, son derece yetersiz, eksik ve sığ olacaktır.

II. BANKALAR VE YENİ ROLLERİ

Bankaların temel ve asıl işlevi, ödemelerde aracılık hizmeti görmektir. Böylece bankalar, atıl durumdaki para sermayeyi, aktif, yani kâr sağlayan sermayeye dönüştürürler; her türden parasal geliri toplayarak kapitalist sınıfın emrine verirler.

Bankacılık geliştiği ve az sayıda kuruluşta yoğunlaştığı ölçüde bankalar, alçakgönüllü aracılar olmaktan çıkıp, tüm kapitalistlerin ve küçük işletmecilerin para sermayelerinin hemen hemen bütününü olduğu gibi, söz konusu ülkedeki ya da bir dizi ülkedeki üretim araçlarıyla hammadde kaynaklarının büyük bir bölümünü de elinde bulunduran çok güçlü tekeller haline gelirler. Çok sayıda alçakgönüllü aracının bir avuç tekelciye dönüşmesi, kapitalizmin gelişerek kapitalist emperyalizme dönüşmesinin temel süreçlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle bankacılığın yoğunlaşması üzerinde durmamız gerekir.

…Birkaç kapitalistin cari hesaplarını tutan banka, görünürde salt teknik, yalnızca yardımcı bir faaliyet yürütmektedir. Oysa bu faaliyetler devasa boyutlara ulaştığı zaman, bir avuç tekelcinin, banka bağlantıları, cari hesaplar ve başka mali işlemler aracılığıyla önce tek tek kapitalistlerin iş durumları hakkında ayrıntılı bilgilenme, ardından onları kontrol etme, kredi alımını genişleterek ya da daraltarak, kolaylaştırarak ya da zorlaştırarak, onları etki altına alma ve sonunda kaderlerini tamamen ele geçirme, gelirlerinin düzeyini belirleme, onları sermayeden yoksun bırakma ya da sermayelerini hızla ve büyük ölçüde artırmalarına izin verme vb. olanağına kavuşarak tüm kapitalist toplumun ticari ve sanayi işlemlerini kendilerine bağlı kıldığı görülür.

…Bankalarla sanayi arasındaki sıkı bağlantıya gelince; bankaların yeni rolü, özellikle burada, belki de en somut biçimde ortaya çıkmaktadır. Banka, bir işadamının senetlerini ıskonto ettiğinde, ona bir cari hesap açtığında vb. bu işlemler, tek tek ele alınırsa, söz konuşu işadamının bağımsızlığını en ufak bir biçimde sınırlamaz ve banka, alçakgönüllü aracı rolünün dışına çıkmış olmaz. Buna karşılık, bu işlemlerin artıp düzenli bir hal almaşı; bankanın dev boyutlardaki sermayeleri elinin altına "toplaması"; bir işadamının cari hesabını tutarak bankanın müşterisinin ekonomik durumu hakkında giderek daha kesin ve daha eksiksiz bilgi edinen bir konuma

gelmesi ki tam da böyle olmaktadır sonucu, sanayi kapitalistinin bankaya bağımlılığı giderek artar.

Aynı zamanda, bankalar ile en büyük sanayi ve ticari işletmeler arasında, deyim yerindeyse kişisel bir birlik; hisse senetleri alımı yoluyla, banka müdürlerinin ticari ve sanayi işletmelerinin denetim (ya da yönetim) kurullarına girmesi ve tersi yoluyla karşılıklı bir kaynaşma gerçekleşir. Alman ekonomist Jeideis, sermayelerin ve işletmelerin bu türden yoğunlaşması üzerine ayrıntılı veriler toplamıştır. Berlin'in en büyük altı bankası,
müdürlerince 344 sanayi şirketinde ve yönetim kurulu üyelerince 407 diğer sanayi şirketinde, yani toplam 751 şirkette temsil edilmektedir. 289 şirkette bu bankalar, ya denetim kurullarında iki üyeye ya da yönetim kurulu başkanlığına sahipler. Bu ticaret ve sanayi şirketlerini, çok çeşitli sanayi dallarında görüyoruz: Sigortacılık, ulaştırma, lokantacılık, tiyatro, uygulamalı sanatlar vb. Öte yandan, bu altı bankanın (1910'da) denetim kurullarında, aralarında Krupp'un bir müdürü, büyük bir denizcilik işletmesi olan "Hapag"ın (HamburgAmerika hattı) bir müdürü vb. vb. olmak üzere, 51 büyük sanayici yer alıyordu. Bu altı bankanın her biri 1895'ten 1910'a kadar, sayıları 281 ile 419 arasında değişen birkaç yüz sanayi şirketinin hisse senetleri ve tahvillerine katıldı.

Bankalar ile sanayi arasındaki "kişisel birlik", bu ikisiyle hükümet arasındaki "kişisel birlik"le tamamlanır. Jeideis, şöyle yazıyor: "Denetim kurulu sandalyeleri, ünlü kişilere ve resmi makamlarla ilişkilerde kimi kolaylıklar (!!) sağlayabilecek eski devlet memurlarına seve seve sunulmaktadır."… "Büyük bir bankanın denetim kurulunda, genellikle… bir parlamento üyesi ya da Berlin Belediyesi'nden bir üye bulunur."

Demek ki, büyük kapitalist tekellerin ortaya çıkışı ve gelişmesi, "doğal" ve "doğaüstü" yollardan tam hızla sürmektedir. Modern kapitalist topluma hükmeden birkaç yüz finans kralı arasında, sistemli bir biçimde bir çeşit işbölümü ortaya çıkmaktadır: …

…Demek ki 20. Yüzyıl, eski kapitalizmin yeni kapitalizme, genel olarak sermaye egemenliğinin mali sermaye egemenliğine dönüştüğü bir dönüm noktasıdır.

III. MALİ SERMAYE VE MALİ OLİGARŞİ

"Sanayi sermayesinin sürekli büyüyen bir bölümü", diye yazar Hilferding, "onu kullanan sanayicilere ait değildir. Bu sermayeyi kullanma olanağını, ancak kendileriyle ilişkideki sermaye sahibini temsil eden banka aracılığıyla elde ederler. Öte yandan banka, sermayesinin gittikçe büyüyen bölümünü sanayiye bağlamak zorundadır. Böylelikle banka, giderek artan oranda sanayi kapitalisti haline gelir. Banka sermayesi için, yani bu yolla aslında sanayi sermayesine dönüşmüş para biçimindeki sermaye için, mali sermaye ifadesini kullanıyorum." Demek ki mali sermaye, "Bankaların denetim altında bulundurduğu, sanayicilerin kullandığı sermayedir."

Bu tanım, son derece önemli bir olguyu, üretim ve sermayedeki artan yoğunlaşmanın tekellere yol açtığı ve yol açmış olan bir boyuta ulaştığı olgusunu göz ardı ettiği için eksiktir…

Üretimin yoğunlaşması ve bundan doğan tekeller, bankaların sanayiyle kaynaşması veya iç içe geçmesi; işte, mali sermayenin ortaya çıkışının tarihi ve bu kavramın özü.

Şimdi açıklamamız gereken, kapitalist tekeller "yönetiminin", meta üretimi ve özel mülkiyet düzeninde kaçınılmaz olarak mali oligarşi haline nasıl geldiğidir…

…Asıl dikkati, yukarıda kısaca söz ettiğimiz "holding sistemine" yoğunlaştırmak gerekiyor. Bu sisteme ilk dikkat çeken Alman ekonomist Heymann, meselenin özünü aşağıdaki gibi tanımlıyor: "Yönetici, ana şirketi, ana şirket kendine bağlı şirketleri, onlar da kendilerine bağlı şirketleri vs. denetler. Bu yolla, çok büyük bir sermayeye sahip olmadan da devasa üretim alanlarına egemen olunabilir. Çünkü, denetim için sermayenin yüzde ellisi yetiyorsa, yöneticinin ikinci dereceden bağlı şirketlerin 8 milyonluk sermayesini denetleyebilmek için 1 milyonluk sermayeye sahip olması yeterlidir. İç içe geçme çoğaltıldığı zaman 1 milyonluk sermaye ile denetlenen miktar 16 milyona, 32 milyona vb. Yükselir."

Gerçekte ise deneyimler, bir anonim şirketi denetim altında tutmak için, hisselerin yüzde kırkına sahip olmanın da yeterli olduğunu gösteriyor. Çünkü dağınık küçük hissedarların belli bir bölümünün, pratikte genel kurullara katılma vb. olanağı yoktur. Burjuva safsatacıları ve oportünist sözde "sosyal demokratlarda", beraberinde "sermayenin demokratikleşmesini" de getireceği, küçük üretimin rolünün ve öneminin artacağı beklentisi yaratan (yaratmış görünen) "hisse sahipliğinin demokratikleştirilmesi", gerçekte mali oligarşinin gücünü artırmanın bir aracıdır…

…Fakat "holding sistemi" yalnızca tekelcilerin gücünü devasa ölçülerle artırmaya hizmet etmiyor, ayrıca, hiçbir cezaya uğramadan her türden şaibeli ve kirli işi yürütmeyi ve halktan para sızdırmayı olanaklı kılıyor. Çünkü yasalara göre, "ana şirketin" yöneticileri, "özerk" sayılan "bağlı şirketten" resmen sorumlu değildirler ve onlar aracılığıyla her türlü dolap "çevrilebilir"…

…Az sayıda elde yoğunlaşan ve fiili olarak tekel konumuna geçen mali sermaye, şirketlerin kuruluşlarından, değerli kâğıtların piyasaya sürülmesinden, devlet borçlanmalarından vb. devasa ve sürekli artan kârlar elde etmekte, mali oligarşinin egemenliğini sağlamlaştırmakta, bütün toplumu tekelcilerin çıkarına haraca kesmektedir…

…Mali sermayenin uluslararası bağımlılık ve ilişkiler ağının oluşmasında sermaye ihracının oynadığı rol özel olarak incelenmelidir.

IV. SERMAYE İHRACI

Serbest rekabetin tamamen egemen olduğu eski kapitalizmin ayırt edici niteliği meta ihracıydı. Kapitalizmin, tekellerin egemen olduğu en son aşamasının ayırt edici niteliği ise sermaye ihracıdır.

Kapitalizm, işgücünün de metalaştığı gelişmesinin en yüksek aşamasındaki meta üretimidir. Ulusal ve özellikle de uluslararası ölçekte mal değişmindeki artış, kapitalizmin karakteristik bir özelliğidir. Tek tek işletmelerin, sanayi dallarının, ülkelerin eşit olmayan ve sıçrama halinde gelişmeleri, kapitalizmde kaçınılmazdır. İngiltere, diğerlerinden daha önce kapitalist bir ülke haline gelmişti ve 19. yüzyılın

ortalarında serbest ticareti uygulamasıyla birlikte, "dünyanın atölyesi" olma, bütün ülkelere hammadde karşılığında mamul maddeler sağlama rolünü kendine biçmişti. Ne var ki, 19. yüzyılın son çeyreğinde, İngiltere'nin bu tekeli delindi. Çünkü bir dizi ülke, kendini "koruyucu" gümrük tarifeleriyle güvenceye almış, bağımsız kapitalist devletler haline gelmişlerdi. 20. yüzyılın eşiğinde, farklı türden tekellerin oluştuğunu görüyoruz: Birincisi, bütün gelişmiş kapitalist ülkelerin kapitalistlerinin tekelci birlikleri; ikincisi, sermaye birikiminin devasa ölçülere ulaştığı az sayıdaki aşırı zengin ülkenin tekelci konumu. Böylece ileri ülkelerde olağanüstü bir "sermaye fazlası" ortaya çıktı.

Kapitalizm, kuşkusuz, bugün her yerde sanayinin çok gerisinde kalmış tarımı geliştirebilseydi, tekniğin baş döndürücü ilerlemesine karşın, her yerde açlık ve sefalet içindeki halk kitlelerinin yaşam düzeyini yükseltebilseydi; a zaman bir "sermaye fazlası" söz konuşu olmazdı. İşte, kapitalizmin küçük burjuva eleştiricilerinin genellikle öne sürdükleri "gerekçe" tam da budur. O zaman da kapitalizm kapitalizm olmazdı; çünkü gelişmedeki dengesizlikler ve kitlelerin açlık içindeki varlığı, bu üretim biçiminin kaçınılmaz koşulu, temel ve ön koşuludur. Kapitalizm, kapitalizm olarak kaldıkça, sermaye fazlası, söz konusu ülkedeki kitlelerin yaşam koşullarının yükseltilmesi için değil, çünkü bu kapitalistlerin kârlarında bir düşme anlamına gelecektir; kârı artırmak üzere yurtdışına, geri kalmış ülkelere sermaye ihracı biçiminde kullanılacaktır. Geri kalmış bu ülkelerde kâr, genellikle yüksektir; çünkü buralarda sermaye az, toprağın fiyatı göreli olarak ucuz, ücretler düşük ve hammadde ucuzdur. Sermaye ihracı olanağı; bir dizi geri kalmış ülkenin daha bugünden dünya kapitalizmi çarkına kapılmış olması, ana demiryolları hatlarının döşenmiş ya da döşeniyor olması, sanayi gelişimi için temel koşulların yaratılmış olması vb. olgular tarafından sağlanmıştır. Sermaye ihracının zorunluluğu, birkaç ülkede kapitalizmin "fazla olgunlaşmış" olmasından ve sermayenin (tarımın gelişmemiş ve kitlelerin sefalet içinde yaşıyor olması koşuluyla) "karlı" işler için alan sıkıntısı çekmesinden kaynaklanmaktadır…

…Sermaye ihracı, ihraç edildiği ülkelerde kapitalist gelişmeyi etkilemekte ve olağanüstü hızlandırmaktadır. Bu nedenle sermaye ihracı, ihracatçı ülkelerdeki gelişmeyi belirli bir dereceye kadar yavaşlatan bir eğilime sahip olsa da, bu ancak, bütün dünyada kapitalizmin bundan sonraki gelişimini genişletmek ve derinleştirmek pahasına gerçekleşebilmektedir…

…Mali sermaye, tekeller çağını yarattı. Tekeller ise, her yere tekelci ilkeleri götürmektedir: Serbest piyasada rekabetin yerini, kârlı işler amacıyla "ilişkilerden" yararlanılması almaktadır. En olağan olgu, bir borç verildiğinde,
borcun bir bölümünün, krediyi sağlayan ülkeden, özellikle silah, gemi gibi ürünlerin alımında kullanılması şartının konulmasıdır…

…Sermaye ihraç eden ülkeler, sözcüğün mecaz anlamıyla dünyayı kendi aralarında paylaşmıştır. Ancak mali sermaye, aynı zamanda dünyanın doğrudan paylaşılmasına da yol açtı.

V.DÜNYANIN KAPİTALİST BİRLİKLER ARASINDA PAYLAŞILMASI

Kapitalistlerin tekel birlikleri, karteller, işveren birlikleri, tröstler her şeyden önce, kendi ülkelerinin üretimini şöyle ya da böyle tamamen ele geçirerek iç pazarı

aralarında paylaşırlar. Ancak kapitalizm koşullarında iç pazar, dış pazara kopmaz bir biçimde bağlıdır. Kapitalizm, dünya pazarını çoktan yaratmıştır. Sermaye ihracı arttıkça, dev tekel birliklerinin yabancı ülke ve sömürgelerle ilişkileri ve "nüfuz alanları" her açıdan genişledikçe, "doğal olarak" bu birlikler arasında dünya ölçeğinde anlaşmalara varıldı, uluslararası karteller kuruldu.

…Uluslararası karteller, kapitalist tekellerin bugün hangi boyutlara varmış olduğunu ve kapitalist birlikler arasındaki mücadelenin ne uğruna verildiğini göstermektedirler. Bu son nokta en önemlisidir: Tek başına o, olayların tarihsel-ekonomik anlamını açığa çıkarır; çünkü mücadelenin biçimi değişebilir ve çeşitli, görece ikincil ve geçici nedenlerden dolayı sürekli olarak da değişmektedir. Ama mücadelenin özü ve sınıf içeriği, sınıflar var oldukça kesinlikle değişemez.. ..Kapitalistlerin dünyayı kendi aralarında paylaşmalarının nedeni, onların kötü ruhlu olmaları değildir, aksine varılan yoğunlaşma aşamasının, onları kâr elde edebilmek için bu yolda ilerlemek zorunda bırakmasıdır. Bu sırada paylaşım, "sermayeye", "güce" göre gerçekleşmektedir.

Meta üretimi ve kapitalizm düzeninde başka bir paylaşma yöntemi söz konuşu olamaz. Güç ise, ekonomik ve politik gelişmeyle birlikte değişir; olup bitenleri kavrayabilmek için, güçler dengesinin değişiminin hangi sorunları sonuca bağladığını bilmek gerekir. Bu değişikliklerin, "salt" ekonomik ya da ekonomik olmayan (ör. askeri) türden olup olmadığı, kapitalizmin en yeni çağına ilişkin temel görüşleri değiştirebilecek bir niteliğe sahip olmayan, ikincil bir sorundur…

…Kapitalizmin son aşaması, bize, kapitalist birlikler arasında dünyanın ekonomik açıdan paylaşılması temelinde belirli ilişkilerin doğduğunu göstermektedir. Buna koşut ve bağlı olarak da politik birlikler, devletlerarasında, dünyanın toprak bakımından paylaşılması, sömürgeler uğruna mücadele, "ekonomik bölgeler uğruna mücadele" temelinde belirli ilişkiler kurulmaktadır.

VI. DÜNYANIN BÜYÜK GÜÇLER ARASINDA PAYLAŞILMASI

… (19. Yüzyılın sonlarındaki -y.) bu dönemin ayırt edici özelliğinin dünyanın nihai paylaşımı olduğunu söylemek gerekir. Nihai ile kastedilen, yeniden paylaşmanın olanaksız olduğu değil -aksine yeni paylaşmalar olası ve kaçınılmazdır; ama kapitalist ülkelerin sömürge politikasının, gezegenimizdeki sahipsiz toprakların işgalini tamamlamış olmasıdır. İlk kez dünya tamamen paylaşılmış bulunmaktadır. Öyle ki, bundan sonra artık yalnızca yeniden paylaşımlar söz konusudur; yani sahipsiz toprakların ele geçirilmesi değil, toprakların bir "sahibin" elinden ötekinin eline geçmesi.

Dolayısıyla, sömürgeci dünya politikasının, "kapitalizmin en yeni aşamasıyla", mali sermayeyle sıkı sıkıya bağlı olduğu özel bir dönemden geçmekteyiz.

Bu nedenle, hem bu aşamanın öncekilerden farkını, hem de bugünkü durumu olabildiğince kesin olarak açıklamak için, her şeyden önce gerçekleri yansıtan veriler üzerinde ayrıntılı olarak durmak gerekir. Burada öncelikle iki somut soru gündeme gelmektedir: Sömürgeci politikanın yoğunluk kazanması, sömürgeler uğruna verilen mücadelenin keskinleşmesi tam olarak mali sermaye aşamasında mı gözlenmektedir? Ve bu açıdan dünya günümüzde nasıl paylaşılmıştır?

İngiltere'de serbest rekabetin en üst düzeye ulaştığı 1840-1860 döneminde, İngiltere'nin önde gelen burjuva politikacıları, sömürge politikasına karşı çıkıyorlardı; sömürgelerin kurtuluşunun ve İngiltere'den tam bağımsızlıklarını kazanmalarının kaçınılmaz ve yararlı olduğu düşüncesindeydiler..

..19. yüzyılın sonlarında ise İngiltere'de günün kahramanları, açıkça emperyalizmi vaaz eden ve dizginsiz bir pervasızlıkla emperyalist politikalar yürüten Cecil Rhodes ile Joseph Chamberlain'dı!

…Cecil Rhodes, emperyalist görüşleri hakkında, yakın arkadaşı, gazeteci Stead'in aktardığı gibi 1895'te şunları söylemiştir: "Dün Londra'da East End'deydim" (işçi mahallesinde) "ve işsizlerin bir toplantısına katıldım. Ekmek haykırışından başka bir şey olmayan vahşi konuşmaları dinledikten sonra eve giderken emperyalizmin önemini her zamankinden daha fazla kavradım… Büyük fikrim, toplumsal sorunu çözmektir. Yani, Birleşik Krallık'ın kırk milyonluk nüfusunu kanlı bir iç-savaştan korumak için, biz sömürge politikacıları, fazla nüfusu yerleştirmek, fabrika ve madenlerde üretilen mallara yeni pazarlar açmak için yeni topraklar ele geçirmeliyiz. Daima söylemişimdir: imparatorluk, bir mide sorunudur, iç savaş istemiyorsanız, emperyalist olmak zorundasınız."

…Mali sermayeye kuşkusuz en fazla "rahatlığı" ve faydayı sağlayan; boyun eğdirilen ülke ve halkların politik bağımsızlıklarını kaybetmesini de içeren türden bir boyun eğdirmedir. Yarı-sömürge ülkeler, bu bakımdan "ara aşama" özelliği gösterirler. Mali sermaye çağında, dünyanın geriye kalan bölümü paylaşıldıktan sonra, yarı bağımlı bu ülkeler uğruna mücadelenin özellikle şiddetlenmek zorunda oluşu doğaldır.

…"Mali sermaye, özgürlük değil, egemenlik ister" diyor, haklı olarak Hilferding.

VII. KAPİTALİZMİN ÖZEL BİR AŞAMASI OLARAK EMPERYALİZM

Şimdi yukarıda emperyalizm üzerine söylediklerimizi özetlemeye ve belirli sonuçlar çıkarmaya çalışmamız gerekiyor… …Emperyalizmin olabildiğince kısa bir tanımı istenseydi, emperyalizmin, kapitalizmin tekelci aşaması olduğunu söylemek gerekirdi…

…bir tanım, bir olgunun çok yönlü bağıntılarını tüm açılımlarıyla birlikte hiçbir zaman kapsayamayacağından, genel olarak bütün tanımların ancak sınırlı ve göreli bir önem taşıdıklarını unutmaksızın aşağıdaki beş maddeyi içerecek bir emperyalizm tanımı yapmak gerekir:

1) Üretim ve sermayenin yoğunlaşmasının, ekonomik yaşamda belirleyici rolü oynayan tekelleri yaratacak kadar yüksek bir gelişme aşamasına ulaşmış olması;

2) Banka sermayesiyle sanayi sermayesinin iç içe geçip kaynaşması ve bu "mali sermaye" temelinde bir mali oligarşinin oluşması;

3) Meta ihracından farklı olarak sermaye ihracının özellikle büyük bir anlam kazanması;

4) Dünyayı kendi aralarında paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birliklerin oluşması; ve

5) Yeryüzü topraklarının kapitalist büyük güçler arasında paylaşılmasının tamamlanması.

Emperyalizm; tekellerin ve mali sermaye egemenliğinin belirginleştiği, sermaye ihracının olağanüstü bir önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstlerce paylaşılmasının başladığı ve yeryüzü topraklarının en büyük kapitalist ülkeler arasında paylaşılmasının tamamlandığı bir gelişim aşamasındaki kapitalizmdir.

Sorun şudur: Bir yandan üretici güçlerin gelişmesi ile sermayenin yoğunlaşması arasındaki, diğer yandan da sömürgelerin paylaşımı ile mali sermayenin "nüfuz bölgeleri" arasındaki eşitsizliği, kapitalizm koşullarında ortadan kaldırmak için savaştan başka bir araç var mıdır?

VIII. KAPİTALİZMİN ASALAKLIĞI VE ÇÜRÜMESİ

Şimdi bir de, emperyalizmin çok önemli, bu konudaki incelemelerde genelde yeterince önemsenmeyen bir yönü üzerinde durmamız gerekiyor. Emperyalizme özgü asalaklıktan söz ediyoruz.

Gördüğümüz gibi, emperyalizmin en köklü ekonomik temeli tekeldir. Bu, kapitalist bir tekeldir, yani kapitalizmden doğmuş ve kapitalizmin, meta üretiminin, rekabetin genel koşulları içinde, bu genel koşullarla sürekli ve çözülmez bir çelişki halinde bulunan bir tekeldir. Buna karşın, diğer tekeller gibi o da, kaçınılmaz olarak durgunluk ve çürüme eğilimine yol açmaktadır. Tekel fiyatları, geçici olarak bile olsa, uygulamaya sokulduğu ölçüde, teknik ve dolayısıyla da diğer bütün ilerlemelerin, gelişmelerin itici gücü bir dereceye kadar yok olur; ve o ölçüde teknik ilerlemeyi yapay olarak engelleme yolunda ekonomik olanaklar doğar. Bir örnek verelim:

Amerika'da Owens adında biri, şişe üretiminde devrim yaratan bir makine icat etmiştir. Alman şişe fabrikatörleri karteli, Owens'in patentini satın alır ve uygulamaya konulmasını engellemek üzere rafa kaldırır. Elbette, kapitalizm koşullarında tekel, dünya pazarındaki rekabeti tamamen ve çok uzun bir süre için ortadan kaldıramaz (bu arada, ultraemperyalizm teorisinin saçma oluşunun nedenlerinden biri de budur). Teknik gelişmelerle üretim maliyetini düşürme ve kârı artırma olanağı, doğal olarak yeniliklere yol açar. Fakat tekele özgü durgunluk ve çürüme eğilimi işlemeye devam eder ve belirli sanayi dallarında, belirli ülkelerde, belirli zaman dilimleri için baskın çıkar.

Çok geniş, zengin veya uygun yerlerdeki sömürgelere egemen olma tekeli de aynı yönde işler.

Devam edelim. Daha önce gördüğümüz gibi emperyalizm, 100-150 milyar franka kadar ulaşan değerli kağıt biçimindeki para sermayesinin az sayıda ülkede, olağanüstü ölçüde yığışması anlamına gelir. Rantiye sınıfın, daha doğrusu tabakanın, yani "kupon keserek" yaşayan, hiçbir biçimde herhangi bir işletmede çalışma gereksinimi olmayan, meslekleri aylaklık olan kişilerin, olağanüstü ölçüde çoğalması bundandır…

… Dünyanın paylaşılması ve Çin'in yanı sıra diğer ülkelerin sömürülmesi anlamına, bir avuç zengin ülke için yüksek tekel kârları anlamına gelen emperyalizm, proletaryanın üst tabakalarının rüşvetle satın alınmasının ekonomik olanağını yaratarak oportünizmi beslemekte, biçimlendirmekte ve güçlendirmektedir. Ne var ki.. ..genelde emperyalizme, özelde de oportünizme karşı koyan güçleri unutmamak gerekir.

IX. EMPERYALİZMİN ELEŞTİRİSİ

Emperyalizmin eleştirisinden, sözcüğün geniş anlamıyla, değişik toplumsal sınıfların genel ideolojileri bağlamında emperyalist politikaya karşı aldıkları tutumu anlıyoruz.

…Emperyalizmin olanaklarına duyulan "genel" hayranlık, emperyalizmin hararetle savunulması ve olabilecek her biçimde allanıp pullanması; günümüzün özellikleri işte bunlardır. Emperyalist ideoloji, işçi sınıfına da sızmaktadır. Bu sınıf, diğer sınıflardan Çin Seddi'yle ayrılmış değildir.

…Emperyalizmin temellerinin, reformlar yoluyla değiştirilmesi mümkün müdür? Yarattığı çelişkilerin daha da keskinleşmesi ve derinleşmesi için ileriye mi gidilmeli, yoksa bunları yumuşatmak amacıyla geriye mi? Bu sorular, emperyalizmin eleştirisinin can alıcı sorularıdır. Mali oligarşinin baskısı ve serbest rekabetin ortadan kaldırılması nedeniyle ulusal baskının artırılması ve her alanda gericilik, emperyalizmin politik özellikleri arasında bulunduğu için, 20. yüzyılın başlangıcında hemen hemen bütün emperyalist ülkelerde, emperyalizme karşı küçük burjuva demokrat bir muhalefet ortaya çıkmaktadır. Ve Kautsky ile uluslararası bir yaygınlık kazanmış olan Kautsky'cilik akımının Marksizm'den kopuşu tam da, Kautsky'nin, ekonomik temelinde gerici olan bu küçük burjuva reformist muhalefete karşı durma zahmetine girmemiş, girememiş olmakla kalmayıp, tam tersine pratikte onunla birleşmiş olmasındadır. …Emperyalist güçler arasındaki güçler dengesinin on, yirmi yıl sonra hiç değişmeksizin aynı kalacağı "düşünülebilir" mi? Kesinlikle düşünülemez.

Yavan, darkafalı İngiliz papazlarının ya da Alman "Marksisti" Kautsky'nin hayallerinde değil ama kapitalizm gerçeğinde, "interemperyalist" veya "ultraemperyalist" ittifaklar bu nedenle bu ittifaklar hangi biçimde kurulmuş olursa olsun; ister emperyalist bir koalisyona karşı başka bir koalisyon biçiminde, ister bütün emperyalist güçlerin genel bir ittifakı biçiminde olsun zorunlu olarak yalnızca savaşlar arasındaki "soluklanma" molalarıdır. Barışçı ittifaklar savaşlara zemin hazırlar ve kendileri de savaşlardan doğarlar; dünya ekonomisiyle dünya politikasının emperyalist bağlantıları ve değişken ilişkilerinin, bir ve aynı temeli üzerindeki barışçı ve barışçı olmayan mücadele biçimlerinin nöbetleşmesini yaratarak birbirlerini koşullarlar…

…Emperyalizm, her yere özgürlük değil, egemenlik tutkusunu götüren mali sermayenin ve tekellerin çağıdır. Bu eğilimlerin sonucu, hangi politik sistem altında olursa olsun her alanda gericilik ve var olan çelişkilerin en uç noktaya kadar keskinleşmesidir. Ulusal baskı ve ilhak, yani ulusal bağımsızlığı ihlal etme (çünkü ilhak, ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkının çiğnenmesinden başka bir şey değildir) tutkusu da özellikle keskinleşmektedir. Hilferding haklı olarak, emperyalizm ile ulusal baskının keskinleşmesi arasındaki bağı vurgulamaktadır: "ithal edilmiş

kapitalizm, yakın zamanlarda egemenlik akma alınmış ülkelerde, çelişkileri keskinleştirir ve ulusal bilinçleri uyanmakta olan halkların istilacılara karşı, giderek artan ve kolaylıkla yabancı sermayeye karşı tehlikeli önlemlere dönüşebilecek olan direncini artırmaktadır. Eski toplumsal ilişkiler tamamen altüst olur. 'Tarihsiz ulusların' binlerce yıldan beri süregelen tarımsal bağımlılığı paramparça olur ve bunlar kapitalist girdaba kapılır. Kapitalizmin bizzat kendisi, boyunduruk altındakilere giderek kurtuluşlarının araç ve yollarım sağlar. Bir zamanlar, Avrupa uluslarının en yüce amacı olan ekonomik ve kültürel özgürlüğün aracı olarak birleşik ulusal bir devletin kurulması, artık onların da amacı haline gelir. Bu bağımsızlık hareketi, Avrupa sermayesini, özellikle en değerli ve en umut vaat eden sömürü alanlarında tehdit etmektedir. Ve giderek Avrupa sermayesi, yalnızca zor araçlarını sürekli artırarak egemenliğini sürdürebilmektedir."

X. EMPERYALİZMİN TARİHTEKİ YERİ

Emperyalizmin, ekonomik özü bakımından tekelci kapitalizm olduğunu görmüştük. Daha bu özelliğiyle emperyalizmin tarihsel yeri belirlenmiştir. Çünkü serbest rekabet zemini üzerinde ve tam da serbest rekabetin bağrından çıkan tekel, kapitalist sistemdekinden daha yüksek bir toplumsal ve ekonomik düzene geçişi ifade eder. Söz konusu dönem için karakteristik olan başlıca dört tekel türünü veya tekelci kapitalizmin dört temel olgusunu özellikle vurgulamak gerekir.

Birincisi: Tekel, çok yüksek bir gelişme aşamasındaki üretimin yoğunlaşmasından doğmuştur. Bunlar, kapitalistlerin tekel birlikleri, karteller, işveren birlikleri ve tröstlerdir. Bunların bugünkü ekonomik hayatta oynadıkları olağanüstü büyük rolü görmüştük. 20. yüzyılın başlarında tekeller, gelişmiş ülkelerde tamamen baskın bir konum kazandılar. Kartelleşme yolunda ilk adımlar önce, yüksek gümrük korumalarına sahip ülkeler (Almanya, Amerika) tarafından atılmışsa da, serbest ticaret sistemiyle İngiltere, yalnızca çok kısa bir süre sonra, aynı temel olguya sahip olduğunu gösterir: Üretimin yoğunlaşmasından tekellerin doğuşu.

İkincisi: Tekeller, özellikle belirleyici niteliğe sahip ve kapitalist toplumun en fazla kartelleşmiş sanayisi olan kömür ve demir sanayisinde, en önemli hammadde kaynaklarına artan oranda el konulmasına yol açmıştır. En önemli hammadde kaynakları üzerindeki tekelci egemenlik, büyük sermayenin gücünü olağanüstü artırmış ve kartelleşmiş sanayi ile kartelleşmemiş sanayi arasındaki çelişkiyi keskinleştirmiştir.

Üçüncüsü: Tekel, bankaların bağrından çıkmıştır. Bankalar, mütevazı aracılar olmaktan çıkarak mali sermayenin tekelcilerine dönüşmüşlerdir. En gelişmiş kapitalist ulusların her birindeki üç beş büyük banka, sanayi sermayesi ile banka sermayesi arasındaki "kişisel birliği" gerçekleştirmiş ve bütün ülke sermayesiyle para girdilerinin çok büyük bir bölümünü oluşturan milyarların kullanım erkini kendi ellerinde toplamışlardır. Modern burjuva toplumunun istisnasız bütün ekonomik ve politik kuruluşlarım bağımlılık ilişkilerinden oluşan bir ağla saran mali oligarşi; bu tekelin en çarpıcı görünümü budur.

Dördüncüsü: Tekel, sömürge politikasından doğmuştur. Mali sermaye, sömürge politikasının çok sayıdaki "eski" güdüsüne bir de, hammadde kaynakları, sermaye ihracı, "nüfuz alanları" yani kârlı işler, ayrıcalıklar, tekel karları vb. uğruna ve son

olarak da genel anlamda ekonomik bölgeler uğruna mücadeleyi eklemiştir. Örneğin, Avrupa güçleri, 1876'da olduğu gibi, sömürgeleriyle Afrika'nın ancak onda birini işgal altında bulundurduğu sıralarda, sömürge politikası, tekelci olmayan bir biçimde, yani "serbest yağmacı" bir tarzda gelişme olanağına sahipti. Fakat Afrika'nın onda dokuzu işgal edildiğinde (1900 yılı dolaylarında) ve bütün dünya paylaşıldığında, tekelci sömürge mülkiyeti çağı kaçınılmaz olarak başlamış ve bunun sonucu olarak da, dünyanın paylaşımı ve yeniden paylaşımı uğruna son derece keskin bir mücadele başlamıştır.

…Tekeller, oligarşi, özgürlük tutkusu yerine egemenlik tutkusu, giderek artan sayıda küçük veya güçsüz ulusun, en zengin ve en güçlü birkaç ulus tarafından sömürülmesi; bütün bunlar, emperyalizmin, onu asalak ve çürümeye yüz tutmuş kapitalizm olarak tanımlamamıza neden olan özelliklerini yaratmıştır. Burjuvazisinin giderek artan ölçüde sermaye ihracı gelirleriyle ve "kupon keserek" yaşadığı "rantiye devletin", tefeci devletin kuruluşu, emperyalizmin gün geçtikçe ete kemiğe bürünen bir eğilimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çürüme eğiliminin, kapitalizmin hızla büyümesini dıştaladığına inanmak bir hata olur; durum kesinlikle böyle değildir. Emperyalizm çağında belirli sanayi dalları, burjuvazinin belirli tabakaları ve belirli ülkeler, bu eğilimlerden kah birini, kah ötekini, şu ya da bu ölçüde gösterir. Genel olarak kapitalizm, geçmişe göre çok daha hızlı büyür. Fakat bu büyüme, yalnızca genelde giderek bir dengesizlik kazanmakla kalmamaktadır. Bu dengesizlik, sermaye gücü en yüksek ülkelerin (İngiltere) çürümesinde kendisini özellikle gösterir.

…Birçok sanayi dalından birinin veya birçok ülkeden birinin vb. kapitalistleri, yüksek tekel kârları edindikleri için, ekonomik açıdan bazı işçi tabakalarını, hatta geçici olarak işçilerin oldukça önemli bir azınlığını, geriye kalan bütün işçilere karşı, rüşvetle satın alma ve söz konuşu sanayi dalının veya ülkenin burjuvazisinin saflarına katma olanağını elde ederler. Dünyanın paylaşılması uğruna emperyalist uluslar arasındaki çelişkilerin şiddetlenmesi, bu eğilimi daha da güçlendirmektedir. Emperyalist gelişimin belirli özellikleri İngiltere'de birçok ülkeden çok daha önce ortaya çıktığı için, ilkin ve en belirgin biçimde orada etkisini gösteren oportünizmin emperyalizm ile bağı böyle oluşmuştur.

…Emperyalizmin ekonomik özüne ilişkin söylenen her şeyden, onu geçiş kapitalizmi, daha doğrusu can çekişen kapitalizm olarak tanımlamak gerektiği sonucu çıkmaktadır…

Yazan: V. I. Lenin (Ocak – Temmuz 1916)

SÖZLÜK VE İSİM DİZİNİ

Cari Hesap – İki taraf arasında sürüp giden alacak verecek işlemlerinintutulan hesabı, alacak verecek hesabı.

Chamberlain, Joseph (1836-1914) – Gladstone ve Salisbury kabinelerinde üye (18801901). İngiliz emperyalizminin en etkin ve en belirgin temsilcilerinden biri oldu. Himayeciliği ilk önerenlerden biri. 10

Heymann, Hans Gideon – Alman burjuva ekonomisti. 6

Hilferding, Rudolf (1877-1941) – Alman sosyal demokrasisinin ve II. Enternasyonal'in önderlerinden biri. "Mali Sermaye" (Das Finanzkapital) kitabının yazarı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Merkezi. Savaştan sonra "örgütü kapitalizm" teorisinin yaratıcısı. 6,10,13

İskonto – 1. Bir ticari senedi vadesinden önce hamilinden satın almaktan oluşan kısa vadeli kredi işlemi 2. Bir ticari senedi satın alan kişinin, senet tutarı üzerinden yaptığı indirim. 3. Vadeli bir menkul kıymetin alıcısına yaptığı indirim.

Jeideis, Otto – Alman ekonomist. 5

Kartel – a. (alm. Kartell; orta fr. Cartel, düelloya davet için meydan okuma). Birbirinden bağımsız (ekonomik, teknik ve mali bakımlardan) işletmeler arasında, rekabeti sınırlandırmak ya da büsbütün ortadan kaldırmak amacıyla yapılan anlaşma.

–ANSİKL. Karteller, topluluğa katılan işletmelerin çok fazla sayıda olmaması için, özellikle yeterince yoğunlaşmış sanayi kollarında kurulur; çünkü işletmelerin sayısı çok olunca, anlaşma hükümlerine uyup uymadıklarını denetlemek olanaksızlaşır. Bundan başka, tüzüğün herkese aynı biçimde uygulanabilmesi için, anlaşmaya üye işletmelerin denk güçte olması, üretimlerinin de bir dereceye kadar homojenlik göstermesi gerekir. Son olarak, kartel, resmi makamların tarafsızlığını ya da desteğini sağlamalıdır. Anlaşmalar birçok konuyu kapsayabilir: satışların kurallara bağlanması, kredi koşulları, fiyatlar, üretim sınırlamaları, piyasaların etki alanlarının paylaşılması, vb. En gelişmiş kartel tipi, merkez bürosu ya da satış kurumları olan karteldir. Kartel, tüketicilerle üye işletmeler arasında zorunlu bir aracı rolü oynar; böylece, siparişleri alır ve bölüştürür, işletmeleri ödüllendirir ve kârları dağıtır, yaptırımları uygular. Bazen bütün ürünleri satın alır ve yeniden satar: ortaya çıkışı 1877'de kurulan Comptoir de Longwy'a kadar uzanan Comptoir français des productions sidérurgiques bunun bir örneğidir.

Anlaşmalarla ilgili 1953 tarihli yasadan sonra adı geçen kartel artık sipariş dağıtmamakta, yalnızca müşterilerden siparişlerin bedellerini toplamakta, pazarların durumu konusunda bilgi merkezi başvuru yeri olarak hizmet görmekte ve dışsatım alanında etkinlik göstermektedir. Kartellerin en çok görüldüğü ülke Almanya'dır. Burada karteller çoğu kez Konzern biçimini alarak bir araya getirdikleri firmalar arasında mali bir dayanışma yaratırlar.

Kartellerin gelişmesi, yüksek bir düzeyde tutmaya çalıştığı fiyatların direncini artırır ve ekonominin esnekliğini azaltır; kartel üyesi işletmelerle işçi sendikaları arasındaki karşıtlıkları keskinleştirir ve bir araya getirdiği iktisadi güçlerle resmi makamlar arasındaki ilişkiler sorununu ortaya çıkarır. Karteli korne ya da trust'tan ayrı tutmak gerekir.

Kautsky, Karl (1854-1938) – Alman sosyal demokrasisinin ve İkinci Enternasyonal'in önderlerinden biri. Başlarda Marksistken sonraları "dönek" olmuştur. Son derece tehlikeli oportünist bir akımın, Merkezciliğin (Kautskicilik) ideoloğudur. Gerici ultra-emperyalizm teorisinin kuramcısıdır. Sosyalist devrime ve Sovyet devletine karşı çıkmıştır. 13

Oligarşi – Siyasal gücün birkaç kişinin, birkaç ailenin ellerinde bulundurduğu yönetim; takımerki.

Rant – 1. Mülk sahibinin toprağını kullanma hakkı karşılığında belli süreler sonunda elde ettiği, emeğe dayanmayan gelir (toprak rantı). 2. Durum ve koşullar, özel bir konjonktür vb. dolayısıyla bir (ya da birden fazla) üretim etmeninin normal getirisine eklenen fazladan kazanç.

Rantiye – Rant ya da rantlar elde eden kimse.

Rhodes, Cecil (1853-1902) – İngiliz politikacı. Emperyalizmin ve sömürgeciliğin ideologlarından; İngiltere'nin Güney Afrika'da geniş bölgeler elde etmesini sağlamıştır. İngiliz Boer savaşının (18991902) başlatıcısı. 10

Senet – Bir kimsenin yapmaya ya da ödemeye borçlu olduğu şeyi göstermek için imza ettiği resmileşmiş belge.

Tahvil – Devletin ya da özel bir kuruluşun ödünç para almak için çıkardığı faiz getiren yazılı senet; döndürme; çevirme; değiştirme.

Tröst – a. (ing Trust) İkt. 1. Hukuksal bağımsızlıklarını korumakla birlikte tek bir ana şirket tarafından denetlenen işletmelerin oluşturduğu, genellikle mali bir temele dayanan topluluk. – 2. Ekonominin bütün kesimi üzerinde etkili olan çok güçlü işletme (genellikle aşağılayıcı anlamda kullanılır).

ANSİKL. Üç tip tröst vardır: hukuksal bakımdan birbirinden ayrı işletmelerin, fiyatlar üzerinde anlaşmak amacıyla kurdukları topluluk (ilk Amerikan tröstleri bu tip kuruluşlar oldukları halde, onlara daha çok "kartel" ya da "pool" adı verilir); birçok işletmenin birleşmesi sonucu ortaya çıkan tek işletme; holding ya da kendine özgü üretim etkinliği olmayan, ama bir sıra iştirakler yoluyla, her biri ayrı hukuksal kişiliğini koruyan farklı işletmeleri denetleyen ya da yöneten mali şirket.

Tröstün iki amacı vardır: 1. piyasada kendi yararına bir tekel yaratarak, üretilen ya da satılan malların miktarlarına ya da fiyatlarına egemen olmak; 2. üretimi rasyonelleştirerek maliyeti düşürmek. Tröstün gücü, ona resmi makamlar üzerinde yapmak olanağı sağlayabilir. Bütün ülkelerde antitröst yasalar'la, bu gibi grupların aşırı gücünden doğabilecek zararlı sonuçların sınırlandırılmasına çalışılmaktadır. Nitekim, daha 1890'da, ABD'de Sherman Act, "Voting trust" yönetimini yasadışı ilan etmişti. Bu yasa, tröst halinde birleşmiş şirketlerin hissedarlarının temettü (kazanç, kazanma) alma hakkını
korumakta, ama oy verme hakkını kaldırmaktaydı. Ama, tröst yalnızca tehlikeli birşey değildir; bir yandan da ekonomiyi merkezileştirmenin avantajlarında yararlandırır: uzmanlaşma, rasyonelleşme, maliyetin azaltılması, yenilikler. Kaldı ki, tröst çoğu kez gerek fiyat, gerek ücret politikalarında belli ölçüde ılımlı olma gereğini duyar, çünkü bir tekel nadiren mutlak olabilir ve ayrıca, devletin ve sendikalarla siyasi partilerin uyarması sonucu kamuoyunun denetimi, tröstü ölçülü davranmak zorunda bırakır.

Ultraemperyalizm – Lenin'in ifadesiyle; "Kautsky'nin icat ettiği, kötü üne sahip" teori. Kautsky, bu teoriyi şöyle ifade etmiştir: "… Ulusal mali sermayelerin kendi aralarındaki mücadelesi yerine, dünyayı ortak bir biçimde sömüren, uluslararası

boyutta birleşmiş bir mali sermayeyi geçiren yeni, ultraemperyalist bir politika tarafından bugünkü emperyalist politikanın püskürtülme olanağı yok mudur? Kapitalizmin böylesi yeni bir aşaması her durumda düşünülebilir bir şeydir. Bu başarılabilir mi? Bu soruyu yanıtlamak için gerekli öncüllere henüz sahip değiliz." 'seçkin' teoriye Lenin'in uzunca yorumundan (ayrıntı için. "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", Bölüm 9; Emperyalizmin Eleştirisi) bir alıntı şöyledir:

"İngilizBoer savaşından sonra bu muhterem zümrenin çabalarını asıl olarak, Güney Afrika çarpışmalarında çok sayıda yakınını yitiren ve İngiliz finans sahiplerinin artan karlarını güvence altına almak üzere, daha fazla vergi ödemek zorunda kalan İngiliz küçük burjuvalarıyla işçilerin avutulmasına yöneltmeleri son derece doğaldı. Ve, emperyalizmin o kadar da kötü olmadığından, kalıcı bir barışı sağlama yeteneğine sahip inter(veya ultra) emperyalizme varmak üzere olduğundan daha iyi bir avuntu olabilir miydi? İngiliz papazları veya yapmacık Kautsky ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, Kautsky'nin "teorisinin" nesnel, yani gerçek toplumsal anlamı, yalnızca ve yalnızca şudur: Dikkatleri günümüzün keskinleşmiş çelişki ve sorunlarından saptırıp gelecekteki, güya yeni bir "ultraemperyalizme" ilişkin yalan beklentilere yönelterek, kapitalizm koşullarında kalıcı barışın mümkün olabileceği umuduyla kitlelerin son derece gerici bir biçimde avutulması. Kautsky'nin "Marksist" teorisinin içeriği, kitlelerin aldatılmasıdır; kesinlikle başka bir şey değildir. …"

WWW.CEPKUP.COM